

"İstiklâl Marşı"nın Kültürel Kodları ve Metinlerarası İlişkiler¹

Kadriye Alev *

Özet

Metinlerarasılık kavramı genel anlamıyla iki ya da daha çok metin arasında kurulan her türlü anlamsal ve biçimsel alışveriş olarak tanımlanmıştır. Bütün metinlerin bir başka metinden beslendiği, kavramların ve olayların metinden metne geçerek anlam ve bağlam yönünden zenginleştiği fikrinden yola çıkarak metinlerarasılık bir yönüyle de gelenekle ilişkilendirilmiştir. Gelenek, metnin beslendiği diğer metinle beraber yeniden üretilmekte, her metnin arkasında o metni oluşturan diğer metinlerin zihin dünyası yatmaktadır. Bu sebepten metnin yapısı ve niteliğine bağlı olarak yönleme yaklaşım tarzları farklılık arz etmektedir. Çalışmanın konusunu teşkil eden "İstiklâl Marşı" edebi bir metin olarak bu bağlamda değerlendirilecek, yöntemin elverdiği ölçüde metinlerarası ilişkilere dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: İstiklâl Marşı, Metinlerarasılık, Mehmet Akif Ersoy.

Cultural Codes of İstiklâl Marşı and Intertextual Relations

Abstract

The term "intertextuality" is described as all kind of lexical and formal relations among two or more texts. Based on that all the texts are nourished with another text, concepts and events are flourished in the terms of meaning and context, intertextuality is associated with tradition in one aspect. Tradition is reproduced with the other text that the text nourishes, the intelligence of the composing texts lies at the background of every text. Because of this, the approach of the method differs depending on the structure and feature of the text. "İstiklalMarşı", that forms the subject of the study, will be evaluated as a literary study from this aspect, as far as the method allows intertextual looks will be pointed out.

Keywords: İstiklâl Marşı, Intertextuality, Mehmet Akif Ersoy

*Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi, İstanbul/Türkiye, kadriyebrek@gmail.com

1 Bu makale FSMVÜ tarafından düzenlenen "İstiklâl Marşı'nda Metinlerarasılık" (19.03.2014) adlı panelde sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

Giriş

1960'lı yılların yazın eleştirisinde bir metin kuramı oluşturmak adına ortaya çıkan metinlerarasılıktan önce metinler daha çok tarihe, yazara, yazarın psikolojisine, ereklerine göre ele alınıyordu. Ancak daha sonraları yapıtların üst üste gelerek karşıtlıkları, her metnin kendinden önceki metinlerle kesiştiği noktaları olduğu ileri sürülmüştür. Bu bağlamda ortaya çıkan metinlerarasılık kavramı genel anlamıyla iki ya da daha çok metin arasında kurulan her türlü anlamsal ve biçimsel alışveriş olarak tanımlanmıştır. Adını Julia Kristeva'nın verdiği kavram, Bakhtin'in söyleşimcilik kuramı ile temellerini atmıştır. Bakhtin'e göre hiçbir sözcük tek bir söyleyenin ürünü değildir. İki metin arasındaki alışveriş, tarihsel ve toplumsal olgularla sürekli bir devinim içindedir.²

1960'larda postmodern eleştiri alanında metinlerarasılık kavramını ortaya atan Kristeva, her metni bir alıntılar mozaigi olarak yorumlarken Barthes, metinlerarasılığı başka bir boyuta taşıyarak yazarı devreden çıkarmış, buna karşılık Riffaterre okur-metin ilişkisine dikkat çekerek metinlerarasılığın her şeyden önce bir okuma eylemi olduğunu, metnin diğer metinlerle ilişkilerini ancak iyi bir okurun görebileceğini belirtmiştir. Bu da sıradan okur ve bir ekinsele birikime sahip olan okur sınıflandırmasını doğurmuştur. Metinlerarasılık çerçevesindeki tartışmalar Genette'le büyük ölçüde son bulmaktadır. Genette, uçsuz bucaksız metinlerarası alanı daraltıp onu belli gruplandırmalara tabi tutarak metinleri yorumlamak yerine ana metinle alt metin arasında oluşan biçimsel değişiklikleri belirtmekle yetinmiştir.

Görüldüğü gibi metinlerarasılığa yaklaşım yöntemlerinin temelde birleştikleri nokta aynı olmakla beraber kuramı ele alışı teklifler ve çözüm yolları farklılık arz eder. Metinlerarasılığın tam bir tanımını yapmanın bu durumda olanaksız olduğu görülmektedir.

Bütün bu yaklaşımlarla beraber Kubilay Aktulum, metinlerarasılığı bir yeniden yazma işlemi olarak tanımlamaktadır. Aktulum, yeniden yazmayı başka metinlere ait parçaları tutarlı bir biçimde bir araya getirmek, onları düzenleyerek aralarında bir uyum oluşturmak ve yeni bir metin ortaya çıkarmak şeklinde tanımlar.³ Yeniden yazma işlemiyle yazar, daha önceden bildiği bir metni kendi yapıtında yeni bir bağlamda ele alırken hem kendi metninin hem de alıntılıdığı metnin anlamını çoğaltır. Böylece metinler tekseslilikten çoksesliliğe geçiş yaparak birbirleri içinde yaşamaya devam ederler. "Metinlerarasılık denilen şey biraz da bu izlerin peşine düşmektir. En ciddi ve klasik bir metinden en gizli ve eğlen-

-
- 2 Kubilay Aktulum, *Metinlerarası İlişkiler*, ÖtekiYayınevi, 2000, s. 24-25; Metinlerarasılık kavramı ile verdiğimiz bilgilerde büyük ölçüde Aktulum'un çalışmasından faydalanılmıştır.
 - 3 Aktulum, *a.g.e.*, s. 236. Metinlere bu tarzda bir yaklaşım ve uygulama için bkz: Hilmi Uçan, *Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim*, 2. Basım, Hece Yayınları, Ankara 2006.

celi bir metne kadar her şeyde bazı ‘iz’ler vardır. Aslolan metinlerin yüzündeki *göz izlerini keşfetmek, (t)avlama ve özel bulu(nu)şların sevkiyle metinler arasında çığlıklar koparmaktır.*”⁴Şu durumda metinlerarasılıktan söz edilebilmesi için iki ya da daha fazla metin arasındaki ortak söz dağarcığının sadece bir kelime alışverişi şeklinde ortaya çıkmayıp bu bağın anlam, imge ve kurgu düzeyinde gerçekleşmesi gerekmektedir.

Burada okura düşen metnin iletisini, niyetini çözümlerken yazarın niyetini, bağlı bulunduğu yazınsal ve kültürel geleneği de göz ardı etmemektir. Şu durumda metinlerarası okuma söz konusu olduğu zaman bir metni üreten yazar, yapıt ve okurun ortak birlikteliğinin oluştuğu söylenebilir. Bu ortaklıkta en büyük pay şüphesiz ki okura düşecektir. Metnin diğer metinlerle ilişkilerini, yazarın metni kurarken niyetini açık edecek olan okurdur. O halde okur burada niyetini iyi belirlemeli, metinlerarası yolculukta geçmiş ile gelecek arasında metnin ve yazarın temellendirdiği bir köprü kuralıdır.

Metinlerarasılığın temel dayanağı olan yeniden yazma işlemi⁵ her yazılana beşerin ürettiği metin algısıyla yaklaşma ve hatta kutsal metinleri tahrip etme gibi kaçınılmaz sonu beraberinde hazırlamıştır. Batılı kuramcılar kültürel yapıları gereği bu ayrımı gözetmeseler de her metnin bu anlamda bir metinlerarasılık çerçevesinde değerlendirilmemesi, metnin taşıdığı kültürel kodların iyi belirlenmesi gerekmektedir. Geleneksel kodlarını vahiyden alan metinler için Kutsal Kitap metinlerarası göndermelerle yeniden yazılan beşeri bir yapıt değil İlahi bir kelâmdır. Dolayısıyla ilahi kelâm bütün metinlerin üstünde değişmez tek metindir.

Bu sebeple bir metni/yapıtı metinlerarası ilişkiler yönünden ele alırken belirlenecek ölçütler ve uygulanacak yöntem durağan değil, tam tersine, malzemenin yapısına ve niteliğine bağlı olarak değişken ve çeşitlenebilir özellikte olmalıdır. Âkif ve “İstiklâl Marşı” söz konusu olduğunda metinlerarasılığın bu noktalarda aciz kaldığı yerleri görerek bir okuma eylemi gerçekleştirmek, kuramın gerektirdiği yaklaşımları uygularken kültürel kodları göz ardı etmemek gerekir.

1. “İstiklâl Marşı”nın Kültürel Kodları

“İstiklâl Marşı” beraberinde şu sorunsalı da getirmiştir: “İstiklâl Marşı”bir marş ise marştan şiir olur mu, bir şiir ise şiirden marş olur mu? “İstiklâl Mar-

4 Hasan Akay, “Metinlerarasılığın (H)ataları/ Metinlerarası İlişkiler Doktora Ders Notları”, FSMVÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aralık 2011.

5 Postmodern kuramcılar bu durumu “palempsest” sözcüğüyle karşılamışlardır. VII.-XII. Yüzyıllar arasında kağıt israfını önlemek amacıyla klasik metinlerin silinip yerine Tanrıbilim metinlerinin yazılması demek olan palempseste göre yazar, yeni bir metnin sayfalarını yazarken aslında eski bir metnin yazılarını *silip bir başka türlü yeniden yazmıştır*. Öyleyse artık ilk metin yok, kopya bir metin vardır anlayışı Kitab-ı Mukaddes’i de metinlerarası ilişkiler içine dâhil etmiştir. Bkz: Kubilay Aktulum, a.g.e. 216-217.

şı”, her ne kadar başlığının azizliğine uğrayarak bir milletin hamasi duygularının terennümü gibi algılansa da dikkatli okunduğunda marşlara özgü slogan ifadelerin, otoriteyi arkasına alan kuru bir söylemin yer almadığı, ideolojinin tuzağına düşmeden şiirin estetik ve lirik boyutunu yakaladığı hemen fark edilecektir. Türk edebiyatında daha çok manzumeci diye anılan Mehmet Âkif’in aslında *Safahat*’ındaki pek çok şiirinde hatta manzumelerinde bile toplumsal bir lirizmi yakaladığı görülür. Bu da onun milletin sesini duyan, dıştan değil içten konuşan, pergelin ayağını medeniyette sabitleyen duyuş ve düşünüşünden kaynaklanır. Bu bir şuurdur. Şuurun sabitlendiği iki çıkış noktası ise samimiyet ve gözyaşdır. *“Aczimin giryesidir bence bütün âsârım/ Ağlarım, ağlatamam, hissedirim, söylemem / Dili yok kalbimin ondan ne kadar bizârım/ Bir yığın söz ki samimiyeti ancak hüneri/ Ne tasannu bilirim çünkü ne sanatkârım”* mısralarındaki bu iki anahtar kelime bütün eylemlerinin, söylemlerinin içine nüfuz etmiştir. Samimiyet ve gözyaşı heyecanı ile hak ve hakikati aramış olan Âkif, çağdaşlarından farklı olarak çağının tanıklığını yapmıştır. *Safahat*, bu anlamda dönemin sosyolojik yapısını ortaya koyan bir zemin olarak da değerlendirilebilir. Bu sebepten “İstiklâl Marşı” Âkif için yeni bir metin değil *Safahat*’ta damla damla birikmiş olan bu dertlerin bir öz olarak toplandığı cümle kapısıdır. Bu kapıdan içeri girmek için onun zihniyet bağlamında sırtını yasladığı kültürel kodların farkında olmak, belki de onunla aynı heyecanı paylaşmak gerekir. O zaman “İstiklâl Marşı” bir marş olmaktan öteye geçer ve okura kendini sayfa sayfa açar.

“İstiklâl Marşı”, metin olarak bir hayat kovanının içinden sızan, oradan da bugünün hayatını yapan kolektif bir şuurun ifadesidir. Bu sebepten Âkif’i ve şiirini metinlerarası okumalara tabi tutmak için ilk önce onun arkasındaki bu şuurun büyük şifresini çözmek gerekir. Şüphesiz ki onun “İstiklâl Marşı”nın ve *Safahat*’ının nüvesini oluşturan büyük şifre Kur’ân-ı Kerîm’dir. Âkif’in duruşunu, fikriyatını ve bu birikimlerinin yansıdığı şiirini temellendiren ve taçlandıran üst metin odur. *“Doğrudan doğruya Kur’an’dan alıp ilhâmı /Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm’i”* mısralarında olduğu gibi Kur’ân-ı Kerîm onda bir duruştur. “İstiklâl Marşı”nın temelini ören Hakk, hak, hakikat, hürriyet, ezan, şehâdet, mabed gibi kavramlar okuru piramitin en üstünde duran İslam dininin özü olan Kur’ân’a götürür. Âkif, milletine Kur’ân’ın tanzim ettiği değerler dünyasından seslenmiştir.

2. “İstiklâl Marşı”nda Metinlerarası İlişkiler

“İstiklâl Marşı”nın bir şiir olduğu edebiyatçıların birçoğunun üzerinde birleştiği nokta olmuştur. Çalışmada “İstiklâl Marşı”nda bir şiir olarak ilmek ilmek dokunan anlam katmanlarını açmak; şiirin, Âkif’in ve okurun lehine anlamı bereketlendirmek için son yılların edebiyat incelemelerinde öne çıkan “İstiklâl Marşı” için de tespit edebildiğimiz metinlerarası yöntemlerin çerçevesinde -kuramın getirdiği yaklaşımları uygularken kültürel kodları göz ardı etmeden- metinlerin

izini sürmeye gayret edeceğiz. Rifaterre’nin Riffaterre’ in dediği gibi⁶ metinlerarası yorum yapmak çok zengin bir kültürel birikim gerektirmektedir. Dolayısıyla tespit ettiğimiz izler (birikimimiz nispetinde) sınırlandırılacaktır.

Metinlerarası ilişkiler tespit edilirken Kubilay Aktulum’un metinlerarası yöntemler olarak sınıflandırdığı “Ortak Birliktelik İlişkileri” içerisinde yer alan **anıştırma** ve “Türev İlişkileri” içerisinde yer alan **öykünme** metotları esas alınacaktır.⁷

2.1. Öykünme

Bir yazınsal türün, özgün bir yapının biçimini taklit etmek anlamına gelen öykünme, aynı biçimde başka bir metni aynı düzgülle kodlayarak yeni bir metin üretmektir. “İstiklâl Marşı”, dil ve anlatım özellikleriyle bile metinlerarası okumaya müsait bir zemin teşkil eder. Cümlelerin sağlam kuruluşu, kesin ve kararlı ifadeleri içeren özellikle *-dır/-dir* bildirme eklerinin cümle yapılarının bütünü teşkil etmesi “İstiklâl Marşı”nın üslubunu yapan en önemli unsurdur. Dikkat edildiğinde *Safahat*’ın bütününe de sinmiş olan bu üslubun metinlerarası bir yöntem olan öykünme ile Kur’an’daki hüküm ayetlerini hatırlatır mahiyette olduğu görülmektedir.⁸ Şiir boyunca “ben” ifadesiyle kurulan cümleler Âkif’in kendi beni değil, milletinin inancının benidir. Bu üslup Kur’an’da Allah’ın özellikle azametini anlatan ayetlerde “biz” ifadesini kullanmasına bir öykünmedir. Âkif de milletinin adına milletinin değişmez yüksek değerlerinden bahsederken “ben” ifadesini bu bağlamda kullanmıştır. “*Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşa-*

6 “Rifaterre’in metinlerarası çözümlemesi okura geniş yer verir. Okur, metindeki dilbilgisel bir ayrılıktan yola çıkarak metinlerarası gönderge ya da bıraktığı iz’in kökenini bulmak zorundadır. Okur, nerede ve nasıl bir iz bulması gerektiğini bilmediği zaman metinlerarası kaybolmaya mahkumdur.” Ayrıntılı bilgi için bkz: Aktulum, *a.g.e.*, s. 60-71.

7 **Anıştırma:** bir şeyi doğrudan anmadan belirtmedir. Anıştırma okurun belleğine seslenir. Bir şey, onu düşündüren başka bir şey aracılığıyla açıkça söylenmeden telkin yoluyla ifade edilir. Söylenen şeyin, söylenmeyen şeyle ilişkisi ve bu şey konusunda bu ilişkinin uyandırdığı düşüncedir. Bu ilişki benzer bir tümce yapısı ya da benzer bir birleşim şeklinde olabilir.(Bkz. Aktulum, *a.g.e.*,s. 109-114). **Allusion; anıştırma, kinayeli anlatım olarak da geçer.** //İki metni anıştırma içine sokarken daha çok anlam üzerinde durulması gerekir. Bu sebepten anıştırma araştırılırken önce “iz” saptanır. Sonra bu izden yola çıkılarak “iz”in gönderdiği metnin anlamı (eski ve yeni bağlamdaki) bulunmaya çalışılır. Okurun yapması gereken şey, yarım ipuçlarından yola çıkarak bütünü yakalamaktır. Öyleyse anıştırma söylerken demek de ister. Önemli olan demek istenen şeydir. Bununla beraber anıştırmada dönüştürme, bağlam değiştirme esastır. Demek istenilen sözle metnin özünü yeniler ve onu yeni bir anlamda zenginleştirir.// Öykünme: Bir gönderge metnin biçimini taklit etmeye dayanır. Önceleri yansılamayla iç içe anılan alaycı dönüştürümden belirgin biçimde ayrılan öykünme, XIX. yüzyılda yansılamaadan ayrılarak özerk bir kavram olduktan sonra sadece biçimin taklitine gönderme olarak tanımlanmıştır. (*a.g.e.*, s.116-118).

8 Hac sûresi: 22/32: “Bu böyledir; kim Allah’ın nişanelerine, kurbanlıklarına saygı gösterirse, şüphesiz o kalblerin takvasındandır.”

rım”, “Kükremiş sel gibiyim bendimi çiğner aşarım”, “Bu ezanlar ki şehâdetleri dinin temeli”, “Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli” gibi hemen tüm mısraların kuruluşundaki “ben” dili, Kur’an’daki “Biz sana Kitab’ı gerçek ile indirdik ki, insanlar arasında Allah’ın sana gösterdiği biçimde hüküm veresin” gibi âyetlerdeki “biz” dilinin bir başka bağlamdaki ifadesidir.

2.2. Anıştırma

Metinlerarasılığın çok kullanılan bir biçimi olan “anıştırma”, varlığını dışarıdan bildirecek, belirtecek bir dış bildiri olmadığı için tespit edilmesi en zor yöntemdir. Anıştırmada söylenmesi gereken şey açıkça, doğrudan belirtilmek yerine yalnızca telkin edilir. Pierre Fontainer’e göre bir metinde bir müzik parçasına, ortak bir duyguya, dine, bilime, siyasete, yazınsal metnin alanında yer almayan her şeye anıştırma yapılabilir. Aktulum’a göre Fontainer’in yazınsal anıştırmayı yer vermediği anıştırma ile ilgili tespitini yetersiz bularak anıştırmayı bir yeniden yazma işlemi olarak metinlerarasının biçimlerinden birini oluşturduğunu belirtir.¹⁰ Verdiği ders ya da içerik yeni bir anlamla donatılarak bir yapıya kapalı bir biçimde göndermede bulunulduğu gibi yine açıkça belirtilmeden özel bir ad, bir yapıt başlığı ile gönderilerek de anıştırma gerçekleştirilebilir.¹¹ Bir tür kapalı anlatım, sezdirme olarak da tanımlanabilen anıştırma, İstiklâl Marşı’nda daha çok ders ya da içerik yönüyle başka yapıtlara ya da olaylara göndermeyle yapılan kapalı anıştırma düzeyinde gerçekleşmektedir.

İstiklâl Marşı’da başlangıç ivmesi olan *korkma* ihtarıyla Âkif’in, yolunda gitmeyen bir şeyler olduğunun farkında olan bir tavırla muhatabını adeta omuzlarından tutup silkelediği ve arkasından “Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak”, “O benim milletimin yıldızıdır parlayacak”, “O benimdir, o benim milletimindir ancak” telkiniyle korkunun yerine eminliğin aldığı ve muhatabını bu inançla rahatlattığı görülür. Onun *korkma* diye seslendiği ve silkelediği muhatabı, ümitsizliğe düşmek üzere olan milletidir. Bu ihtar, sonraki mısralarda “Doğacaktır sana vaat ettiği günler Hakk’ın” müjdesiyle umuda dönüşür. Bu mısraların, metinlerarası yöntemin imkânları dâhilinde okunduğunda Saff sûresindeki “Allah nurunu tamamlayacaktır.” ayetine **anıştırma** olduğu görülmektedir. Bu sûrede genel olarak anlatılan, “Müslümanları doğruluk ve sadakatle Allah yolunda cihadı teşvik edip hazırlamak ve İslam dininin bütün âlem önünde ortaya çıkışını ve yüceliğini ispat etmek için daha büyük imtihan evreleri geçirmek üzere olan Müslümanları cihat meydanlarında sağlam bir yapı gibi yer almaya davet olunmak, buna uyan müminlere başarı müjdelemektir.”¹²

9 Kur’an-ı Kerim: Nisa Suresi, 4/105

10 Aktulum, a.g.e., s. 108-111.

11 a.g.e., s. 115.

12 Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, Feza Gazetecilik, C. 8, s. 8

Âkif, Medine’de Allah yolunda doğruluktan ayrılmayarak cihada teşvik edilen müminlere inen bu sûre ile farklı bir bağlamda kendi milletine seslenmektedir. Ona göre milletin tek kurtuluşu Kur’an’ın ipine ve milletin bayrağına sımsıkı tutunarak doğruluk ve ahlâkla cihat meydanlarında sağlam bir şekilde yer almak, yurdu alçakların eline bırakmamaktır. Âkif’in bu anlamı doğrulayan sözlerine Safahat’ta da rastlanır. Akif’in Safahat’taki bir şiirinin başında yer alan “*Oğullarım: Gidiniz de Yusuf’la kardeşini araştırınız; hem sakın Allah’ın inayetinden ümidinizi kesmeyiniz. Zira kâfirlerden başkası Allah’ın inayetinden ümidini kesmez.*”¹³ ayetinin kuşattığı anlam “İstiklâl Marşı”nda geçen *korkma* sözcüğünün farklı bağlamda fakat aynı duygu ve düşüncelerle yansımadır.

Şiirin yazıldığı dönemin sosyal, siyasi, psikolojik şartları önemlidir. Tarihsel, kültürel, semantik, coğrafi arka plan daima yapılacak olan yorumlara eşlik etmelidir. Sadece edebî metin üzerinde yoğunlaşmak çok boyutlu bir yorum olanağı sağlamaz. Bu çerçeveden bakıldığında ilk mısradan itibaren Akif’in “*korkma*” nidasının muhatabının ‘birey’ şemsiyesi altında bütün Müslümanların olduğu görülecektir. Yunanlıların Anadolu içlerine kadar ilerlemesi, milletin içinde bulunduğu ümitsizlik günlerinde “*korkma*” diyen Âkif’in bu ihtarını ve telkini ile *Safahat*’ta geçen:

“Korkma Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürürüz.

Bu yol ki Hak yoludur, dönme bilmeyiz, yürürüz;

Düşer mi tek taşı sandın harim-i namusun,

Meğerki harbe giden son nefer şehid olsun.”

mısraları ile anıştırma tespit edilebilir. I. Dünya Savaşı’nın yapıldığı dönemde Berlin’de yazılan bu mısralardaki *korkma* sözcüğünün yüklendiği anlamda yine millete aşılana ümit vardır.

Korkma sözcüğü ile anıştırma yoluyla 13. yüzyıldan 20. yüzyıla Yunus’tan Âkif’e uzanan bir köprü kurulmaktadır. Her ikisinin de ortak noktası yaşadığı dönemlerin siyasi durumlarıdır. Yunus 13. yüzyılda Anadolu Selçuklu Devleti’nin Moğol istilasını sonucu çöküşe geçtiği bir dönemde yaşamıştır. Böyle bir dönemde Yunus devletten, hayattan ümidini kesen topluma ümit aşılama, zaman zaman öğütler vermek için şiirlerini yazmıştır:

“Ko ölmek endişesin, âşık ölmez bâkîdür

Ölmek senün nen ola, çücânunilâhîdür.

Ölümden nekorkarsun, korkma ebedî varsun”

Yunus’un yukarıdaki “*Korkma ebedî varsın*” telkini Âkif’te metinlerarası bir **anıştırma**yla “*Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak!*” şeklinde teza-

13 *Kur’an-ı Kerim: Yusuf Suresi, 12/87*

hür edecektir. Yunus'un kendi döneminde kullandığı *korkma* nidasını Âkif milleti için kullanacaktır.

Denilebilir ki *korkma* nidasının açtığı pencereden asırlar öncesinde hicretin en can alıcı noktasındaki Sevr mağarasına gidilebilir. Hz. Peygamber'in mağarada tüm insanlığa gönderdiği “*Lâ tahzen innallaheme'anâ (Üzülme, Allah bizimle beraberdir.)*”¹⁴ mesajını Âkif, “İstiklâl Marşı”ndaki “*korkma*” ifadesi ile millete yönelmiştir.

İstiklâl Marşı'nın “bayrak”la açılıp “bayrak”la kapanması Âkif'in bayrağa yüklediği misyonu anlamak açısından önemlidir. Bayrakla beraber zikredilen “al sancak”, “şafak” sözcükleri ile bu dizelerdeki inancın Oğuz Kağan'ın ‘*Güneş bayrak, gökyüzü çadır*’ tarzındaki evren tanımlaması arasında bir anıştırma kurulmaktadır. Çağdaş Yahya Kemal'in bu anlamı -bir mîrî mâl olarak- ‘Kendi gök kubbemiz’ tarzında kavramlaştırması da aynı bağlamda *hayâtî ve medenî bir düşünsel kök akrabalığı* olarak tespit edilebilir.”¹⁵ Oğuz Kağan'ın “*Daha deniz, daha müren(nehir)/ Güneş bayrak, gök kurukan (gökyüzü çadır)*” tanımlaması ile kastettiği ideal siyasal sembol anlamına gelen *bayrak*.¹⁶ sözcüğü İstiklâl Marşı'nda bağlam değiştirerek Müslüman Türk milletinin egemenliğin- şafaklar gibi özgür ve sınırsız ebediyete kadar varlığını devam etmesini sağlayacak olan *hilâl* sözcüğü ile karşılanmıştır.

“İstiklâl Marşı”ndan yüzyıllar öncesine değen başka bir nazar da “*Kükremiş sel gibiyim bendimi çiğner aşarım*”, “*Yırtarım dağları enginlere sığmam taşarım.*” mısralarıdır. Mübalağalı bir ben diliyle kafa tutan bu tavır destanlara özgü bir **tarihsel anıştırmayı** hatırlatır. Metinde geçen “*yırtarım dağları*” ifadesinde Ergenekon Destanı'nın izleri görülür. Ergenekon Destanı'nda Türkler, demirden bir dağı eritmiş ve bunu yapan kahramanlarını da ölümsüzleştirmişlerdir. Ergenekon Destanı'nda söz konusu edilen Türklerin güçlü yönü bir anlamda telmih yoluyla geçmektedir. Ancak burada ırktan ziyade imanın bu gücü yönlendirmesi öne çıkartılmak istenmektedir. Şiirde iman gücü ile Ergenekon'dan dağları yarıp çıkan Türklerin azmi ve gayreti arasında -ideolojik olmadan- bir atıf ile bağ kurulmaktadır.

“İstiklâl Marşı”nın Âkif'in zihniyeti, Batı'ya bakışı bağlamında belki de üze-

14 *Kur'an-ı Kerim: Tevbesûresi*, 9/40: “Eğer siz ona (Peygamber'e) yardım etmezseniz, Allah ona yardım eder. Hani o kâfirler, onu Mekke'den çıkardıkları vakit sadece iki kişiden biri iken, ikisi de mağarada buldukları sırada arkadaşına «Üzülme, çünkü Allah bizimledir.» diyordu. Allah onun kalbine sükûnet ve kuvvet indirmişti ve onu görmediğiniz bir orduyla desteklemişti. Kâfirlerin sözünü alçaltmıştı. Yüce olan Allah'ın kelimesidir. Ve Allah güçlüdür, hikmet sahibidir.”

15 Hasan,Akay, “Safahât'ın Öbür Yüzüne Bak, Korkma”, *Doğrandıkça Artan Ekmek*, Akademik Kitaplar, İstanbul, 2009, s 58.

16 *a.g.e.*, s. 58.

rinde en çok konuşulan “*Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar*” mısraıdır. Bu ifade “*Âkif medeniyet düşmanı mıydı, Batı’ya topyekun karşı mıydı?*” sorularını beraberinde getirmenin yanında metinlerarasılık kapsamında ele alındığında “çelik zırlı duvar”, “medeniyet”, “tek dişi kalmış canavar”, “iman dolu göğüs” ifadelerinin izi sürülerek **dini bir anıştırmaya**, *Zülkarneyn* kıssasına kadar gidebilmek mümkündür. Kur’an’da Kehf suresinin 93-99.¹⁷ ayetlerini teşkil eden *Zülkarneyn* kıssasına göre *Zülkarneyn*, Allah tarafından kendisine verilen büyük güç ve geniş imkânlar sayesinde Doğuya ve Batıya üç büyük sefer yapmıştır. Bu seferlerin üçüncüsünde Ye’cuc ve Me’cuc diye anılan fesatçı ve saldırgan bir kavim ve bu kavimden şikâyetçi bir halkla karşılaşmış ve onların isteği üzerine demir kütleleri ve bakırı eritmek suretiyle sürekli bozgunculuk yapan Ye’cuc ve Me’cuc’e karşı çelikten bir set (engel) yaptırmıştır. Kur’an’da *Zülkarneyn* ile bağlantılı olarak anlatılan Ye’cuc ve Me’cuc kimliği, Sami kaynaklı dini kaynaklar ve bunların yorumlarında karanlık, abartılı, masalımsı ve korkutucudur. Ayrıca kaynaklardaki ortak görüşe göre bunlar tek bir ulus olmayıp Tanrı’nın toplumuna saldırmaya çalışan topluluklardır.¹⁸ Bu bağlamda “Ye’cuc ve Me’cuc” ile İstiklâl Marşı’nda medeniyeti tanımlayan “*tek dişi kalmış canavar*” ifadesi arasında gizli bir anıştırma tespit edilmektedir.

Safahat’taki pek çok şiirde medeniyet için kullanılan “*medeniyet denilen kahpe*”, “*medeniyet denilen vahşet*”, gibi ifadeler ile de tespit edilen bu iz belirginleşmektedir. Dolayısıyla *Zülkarneyn* kıssası ile söz konusu mısralar arasındaki bu bağ şöyle açıklanabilir: “Ye’cuc ve Me’cuc İstiklâl Marşı’nda bağlam değiştirerek emperyalizmle dünyaya fesat yaymaya çalışan “*tek dişi kalmış canavar*” olarak nitelenen Batı medeniyeti; *Zülkarneyn* ise Batı medeniyetine karşı “İstiklâl Marşı”nı iman ile yazdıran Türk milletidir. *Zülkarneyn*’in zalime karşı kurduğu çelikten duvarı, milli mücadelede millet, iman ile kurmuştur.

“İstiklâl Marşı”ndaki bir diğer **anıştırma** “*mabed*”, “*ezan*” kelimeleri üze-

17 *Kur’an-ı Kerim*, 93.-99. ayetlerde seddin yapımı şöyle anlatılır: “**93** - Nihayet iki dağ arasına ulaştığında, onların önünde, hemen hemen hiç söz anlamayan bir millet buldu.**94** - «Ey *Zülkarneyn!*» dediler, «Ye’cüc ve Me’cüc bu ülkede bozgunculuk yapıyorlar. Bizimle onlar arasında bir sed yapman için sana bir vergi vermeyi teklif ediyoruz, ne dersin?»**95** - O da şöyle cevap verdi: «Rabbimin bana verdiği imkânlar, sizin vereceğinizden daha hayırlıdır. Siz bana beden gücüyle yardımcı olun da sizinle onlar arasında sağlam bir sed yapayım.»**96** - «Demir kütleleri getirin bana!» *Zülkarneyn* iki dağın arasını demir kütleleriyle doldurtup dağlarla aynı seviyeye getirince: «Körükleyin!» dedi. Tam onu bir ateş haline getirince, «Bana erimiş bakır getirin de üzerine dökeyim.» dedi.**97** - Artık o Ye’cüc ve Me’cüc’ün, ne seddi aşmaya, ne de onda delik açmaya güçleri yetmedi.**98** - *Zülkarneyn*: «Bu, Rabbimden bir rahmettir, bir lütuftur, dedi. Rabbimin tayin ettiği vakit gelince, bunu yerle bir eder. Rabbimin vâdi mutlaka gerçekleşir.»**99** - O gün, yani kıyamet günü onlar deniz dalgaları gibi birbirine çarparak çalkalanırlar. Sûr’a da üfülür, insanların hepsini bir araya toplarız.”

18 “Ye’cüc ve Me’cüc”, Wikipedia, http://tr.wikipedia.org/wiki/Ye’cüc%BCc_ve_Me’cüc-%C3%BCc, (Erişim Tarihi: 09.05.2014)

rinden tespit edilmektedir. Âkif'in Safahat boyunca devam eden millî birlik ve beraberlik, hak ve hürriyet düşüncesinin anahtarı “*Ruhumun senden İlahî şudur ancak emeli*”, “*Değmesin mabedin göğsüne namahrem eli*” mısralarındaki duasıdır. Kuntay'ın ifade ettiği gibi¹⁹ Âkif'in şahsiyetinin oluşmasında camii önemli bir yol açıcı rol üstlenmiştir. Öyle ki Milli Mücadele yıllarına baktığımızda yine aynı Âkif, mabedin içinden konuşan adam olarak karşımız çıkacaktır. “İstiklâl Marşı”ndaki bu dua, “*Bu ezanlar ki şehadetleri dinin temeli*”, “*Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli*” mısralarıyla bir olgunluğa ererken aynı göz izinin Safahat'ın başında “*Fatih Camii*” şiirinde görülmesi rastlantısal değildir. Kazım Yetiş, “*Daha bu başlık bize farklı bir şahsiyetle karşı karşıya olduğumuzu haber verir. Bu ve daha sonraki şiirlerinde Âkif, inandıkları ve hissettiklerinin şiir halinde anlatılabileceğini şiirle dinin imanı; naat, tevhid, münacat, hilye, mevlit, miraciye yazmadan da birleşebileceğini, caminin ifade ettiği anlamın, ibadette duyulan huzurun, itminanın hâsılı caminin cemaatiyle beraber şiire girebileceğini gösteren bir kişilik olur.*”²⁰ ifadeleri onun mabede bakışını, şuurunu anlatmaktadır. Bu bilinçli duyuşun terennümleri daha sonra *Süleymaniye Kürsüsünde'n*, *Fatih Kürsüsünde'n* hissedilir. Âkif'in cami üzerinden sembolize ettiği bu ‘inanç ruhunun asırlarca bâtılın saldırısına göğüs gererek -bu iman duygusuyla- ebediyete kadar bir “heykel-i ikrâr” olarak kalacağını *Fatih Camii* şiirinde adeta İstiklâl Marşı'ndan önce şöyle ilan eder:

“*Yatarken yerde ilhâdıyla haşrolmuşsefil-efkâr*
Yarıp edvârı yükselmiş bu müthiş heykel-i ikrâr”

İlhad fikriyle dolup taşan namahrem eline karşı güçlü, kararlı bir duruşla devirleri aşarak yükselmeye devam edecek olan bu mabet, milletin istiklâlinin, bağımsızlığının tek şartı olarak “İstiklâl Marşı”nda arşa yükselecektir.

“İstiklâl Marşı”nda dikkati çeken metinlerarası ilişkiler bağlamında da değerlendirilebilecek önemli bir nokta şiirin, çağının kavramlarıyla seslenmesidir. Bunlar “*vatan*”, “*millet*”, “*hürriyet*”, “*ırk*” kavramlarıdır. Burada önemli olan ve “İstiklâl Marşı”na da aynı anlamda önemli kılan Âkif'in kavramlara yüklediği anlamlardır. O, bir dönemin siyasi ve edebî hayatına akseden bu kavramları kendi bağlamında yeniden inşa etmiş, Safahat'ında ve “İstiklâl Marşı”nda yeniden var etmiştir.

Bunların en başında çağa damgasını vurmuş, tarihin seyrini değiştirmiş olan “*vatan*” ve “*millet*” kavramları gelmektedir. Modernleşmenin yoğun olarak başladığı 19. Yüzyılın başlarında Tanzimat aydınları arasında özellikle Namık Kemal'de akislerini bulan vatan fikrinin özünde Fransız İhtilâli'nin zihniyet yapısı

19 Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Âkif Ersoy*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009, s. 210.

20 Kazım Yetiş, *Bir Mustarip: Mehmet Âkif Ersoy*, Akçağ Yayınları, 2006, s. 40.

hâkimdir.²¹ Fransız İhtilâli’nden sonra kazandığı yeni anlamlarla kullanılan modern vatansızlık idealizminin ilk önderi ve öğretmeni Namık Kemal olmuştur. Ona göre vatan; muayyen hudutlarla çevrilmiş bir toprak parçası, bir coğrafya değil, millet hayatıyla kaynaşan bir tarih, maddi ve manevi bir birlik, bir bütündür.²² Namık Kemal, bütün yönleri ile ele aldığı vatan tema’sını, izleğini makale, şiir ve tiyatrolarında işlerken bütün hedefinin vatana hizmet olduğunu düşünür. *Vatan Yahut Silistre*’de yer verdiği *Vatan Şarkısı*’nda yer alan;

“Âmâmiliz, efkârımız ikbâl-i vatandır
Serhaddimizekal’a bizim hâk-i bedendir
Osmanlılar biz ziynetimiz kanlı kefendir
Gavgada şehadetle bütün kâm alırsız biz
Osmanlılar cân veririz nam alırsız biz”

mısrarlarındaki vatan için kullanılan şehâdet düşüncesi Osmanlılık ideali etrafında birleşirken metinlerarası metotla bakıldığında “İstiklâl Marşı”nda geçen

“Bastiğın yerleri toprak diyerek geçme tanı
Düşün altında binlerce kefansız yatı
Sen şehid oğlusun, incitme, yazıktır atanı
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatani”

mısrarlarıyla bir düşünsel akrabalık (**allusion: anıştırma, kinayeli anlatım**) tespit edilebilir. Burada Namık Kemal’in “Osmanlılık” çatısı altında topladığı vatan kavramını Âkif, “İslâm” birliğinde bütünleştirmiştir. Âkif’e göre vatan ile millet bağı İslâm ile tanımlanabilir. Türklerin kendi inançları doğrultusunda bir yaşam biçimi kurmaları İslâm ile olmuştur. Dolayısıyla vatanın kurtuluşundaki dinamik “İslâm”dır.

Âkif dönemin İslâmcılarının “İslâmiyet’te vatan ve milliyet yoktur.” fikriyatının karşısında öncü bir tavırla çıkmış ve vatan, millet kavramlarını İslâm ile birleştirmiştir.²³

“İstiklâl Marşı”nda “ırk” kelimesinin iki defa geçmesi bizi çağdaşlarının yeni bir kurtuluş yolu olarak yüksek sesle haykırdıkları “Ben bir Türküm, di-

21 İnci Enginün, “Namık Kemal ve Tiyatro”, *Doğumunun Yüzeşinci Yılında Namık Kemal*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını Ankara, 1993, s.18. Alıntılanan: Didem Ardalı Büyükarman, *Vatan Kavramının Türk Tiyatro Edebiyatındaki Seyri Üzerine Bir İnceleme*, TAED 37, 2008, 127-145

22 Tevfik Sütçü, “Namık Kemal’in Hayatında ve Eserlerinde Vatan Kavramı”, *Doğumunun 170. Yılında Uluslararası Namık Kemal Sempozyumu*, 22 Aralık 2010, Tekirdağ, s. 924

23 Ercan Yıldırım, *Batı Karşıtlığı, Vatan, Millet Bağlamında Âkif’in İslâmcılığı* <http://www.mehmetakifarasitirmalari.com>, (Erişim Tarihi: 10.10.2014)

nim cinsim uludur”nidalarına edebî **anıştırmayla** götürür. Mehmet Âkif şiirde “*Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl*” “*Kahraman ırkıma bir gül*”derken “*Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet*”, “*Hakkıdır Hakk’a tapan milletin istiklâl*” mısralarıyla “*ırk*” kavramının bağlamını değiştirerek kurtuluşun *Kızıl Elma* duası gibi kavim ve cinsle sınırlandırılmayacağını bu meselenin Hakk meselesi olduğunu vurgulamıştır. İrkin kıymeti onun için milletin İslâm’ı tutup kaldırmasıdır. Bu bağlamda şair, ırk kavramının hakkını yeniden çağına teslim etmiştir.²⁴

Dönemine damgasını vuran kavramlardan bir diğeri “hak” ve “hakikat”tir. İstiklâl Marşı’nda iki defa “Hakk”, üç defa da “hak” kavramının geçmesi bu şekilde tesadüfi değildir. Kur’an-ı Kerim’de türevleriyle birlikte iki yüz seksen beş ayette geçen “hak” kavramı sözlük anlamı olarak *gerçek, realite, doğru, adalet* gibi anlamlara gelirken fiil olarak kullanıldığında bir şeyin gerekli/vacib olması, kalıcı olması, gerçekleşmesi, bir şeyi tasdikleme, yetki sahibi olma anlamlarına gelir.²⁵ Kur’an’da geçen “hak” kavramını karşılayan en büyük değer Allah’ın en başta gelen isimlerinden olan “Hakk”tır. Hakkın kaynağı ise yüce Allah’tır. Nitekim Kur’an’ın Müslümanlara yüklediği en büyük görev *Hakkı hak kılma*²⁶dır.

İstiklal Marşı’ndaki “Hakk” ve “hak”kın tefsiri **anıştırma** yoluyla *Safahat*’taki *Hakk’ın Sesleri*’nde de görülmektedir. *Hakkın Sesleri*, toplumsal felaketler karşısında insanları uyarmak için Âkif’in Kur’an hükümlerinden ve hadislerden güç alarak söylediği şiirlerdir. Âkif’in İslâm âleminin içine düştüğü

24 19. yüzyılın sonlarında Osmanlı’yı yeniden güçlendirme ortak ideali etrafında gelişen fikir hareketlerinin arasında milli mücadelenin ve Cumhuriyet rejiminin zemin hazırlayıcısı ve daha sonra rejimin uygulanabilirliği noktasında önemli görevler üstlenen milliyetçilik hareketlerinin de çıkış noktası Fransız İhtilali’nin getirdiği ulus gerçeğidir. Bu anlayışa göre “millet”, her şeyden önce sınırları belirlenmiş bir vatanda yaşayan ve ortak bağlarıyla birbirlerine bağlanan insan topluluğudur. Bir kimlik ve aitlik sorgulamasını da doğuran bu düşünce ilk başlarda Osmanlılık, İslamcılık düşünceleriyle birleşirken Milli Mücadele ile beraber Türkçülük ve sonraları ırk üzerine dayalı bir anlayışa doğru gitmiştir. Türk birliği siyaseti, Türklük şuuru gibi düşünceler Ziya Gökalp’le sosyolojik bir boyuta taşınmış, dine dayalı millet kavramının yerini ırka dayalı bir millet kavramı almaya başlamıştır.

25 Ali Akpınar, “Kur’ân-ı Kerim’de Hak Kavramı ve Seyahat Etme Hakkı”, İslami Araştırmalar Dergisi, Cilt:11, S.3-4, 1998, s. 187.

26 *Kur’an-ı Kerim: Enfal, 7*: “Allah size iki taifeden birinin sizin olacağını vaat ediyordu. Siz ise kuvvetsiz olanın sizin olmasını istiyordunuz. Oysa Allah, ayetleriyle hakkı gerçekleştirmek ve kâfirlerin kökünü kesmek istiyor.”, *Enfâl/8*: “Allah, günahkârlar istemese dahi Hakkı ortaya koymak ve bâtılı büsbütün yok etmek için böyle istiyordu.”; *Yunus/ 8*: “Günahkârlar istemese de Allah sözleriyle hakkı açığa çıkaracaktır”; *Şura/24*: “Yoksa onlar: “Muhammed Allah’a karşı yalan uydurdu” mu diyorlar. Rasulüm! Eğer Allah dileseydi iftiralara karşı kalbini mühürlerdi. Allah, bâtılı mahveder ve hakkı kendi sözleriyle gerçekleştirir. O, kalplerde olanları gerçekten çok iyi bilir.” Bakınız: Elmalılı Hamdi Yazır, *Kur’an-ı Kerim Meâli*, Sadeleştirme ve Yeni Tertip: Rauf Pehlivan, Motif Yayınları, İstanbul, 2006.

bu kötü durumdan kurtulması için sunduğu tek çare İslâmiyet’in özüne dönmek ve Kur’an’ı hakkıyla tatbik etmektir. Hakkı tutup kaldırmak için İslâm âlemini birliğe beraberliğe çağırır:

“*Bu hürriyet bu hak bugün bizden âheng-i sa’y ister;
Nedir üç dört alın, bir yurdun alnından boşansın ter.*”

mısralarında milletin hakkı olan hak ve hürriyetin şartı birlik ve beraberliktir. Metinlerarası **telkin** ile “İstiklâl Marşı”nda geçen hak ve Hakk kelimeleriyle yakınlık kurulduğunda ise Âkif bu sefer hakkın peşinden koşan milletine de istiklâl hakkını teslim ettiği görülmektedir.

Âkif’in hakikati çağın modası olan ferdiyetçi duyguları büyütüp besleyen hakikat değildir. Çünkü ona göre “*Medeniyet denilen kahpe, hakikat yüzsüz*”dür. “İstiklâl Marşı”nda onun gerçekleştirmek istediği milletine ezelden bayrağını taşıdığı hakkı ve hakikati yeniden teslim etmek, belki de içi boşaltılan bu değerlere bir dönüş çağrısı yapmaktır.

“*Hakkıdır Hakka tapan milletimin istiklâl*” mısraında *Safahat*’ta geçen “*Hakkı tutup kaldırırm*” metnine, oradan da metinler üstü **Kur’ân’a yapılan anıştırma** ile Asr Sûresi’nde²⁷ ziyan içinde olan insana iman eden, salih amel işleyen ve birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenlerin müstesna olduklarını müjdeleyen ayetlerine gidilebilmektedir. Bu hayat eylemini Âkif, kendi şahsı üzerinden milletine yüklemiş, İslâm’ın kurtuluşunun da bu anlamda Türk milletiyle var olabileceğine kani olmuştur. Onun derdi hakikati, hakkı batıda aradığını düşündüğü döneminin zihniyetine yeniden kavramların hakkını teslim etmektir. Ona göre *ezelden beri hür yaşamış* olan milletin bu istiklâlini ebediyete taşıyacak olan tek hakikat Hakk’ın peşinden koşmaktır.

Sonuç

Sonuç olarak diyebiliriz ki İstiklâl Marşı’nda metinlerarasılık, belli bir zihin dünyasının, geleneksel kodların, değer yargılarının sonucu olarak ortaya çıkan özdür. “İstiklâl Marşı”nda metinlerarasılık, bu yöntemden haberdar oluştan kaynaklanan bilinçli kurgular olmasa da günümüz okurları bu metni, söz konusu yöntem üzerinden de okuyabilir ve metinde işlenen çok yönlü anlam alanlarına ulaşabilir. Bu bağlamda metinlerarasılık, yazıldığı dönemin içinde bulunduğu yeis tehlikesine karşı Kur’an’ın ipine sarılarak bir çıkış, bir kurtuluş yolu bulma yöntemi olarak da alınabilir. “İstiklâl Marşı”na metinlerarası metotla bakıldığında fark edilecektir ki:

Âkif’in şiirine ve milletine yazdığı marşa nüfuz eden nüve, metinler üstü olarak da değerlendirilebilecek olan Kur’an-ı Kerim’dir. *Safahat*’ın da birçok met-

ninde önümüze çıkan Kur'an ayetleri "İstiklâl Marşı"nda şiirin içine gizlenmiş bir şifre olarak okura kendini açık eder.

Âkif'in "İstiklâl Marşı"nda yaptığı uygulama, *Safahat*'ın diğer metinlerinde de belli düzeylerde karşımıza çıkar. Bu bağlamda şiirin anlamları, *Safahat*'ın diğer metinleri üzerinden de sağlanmaktadır. Denilebilir ki, "İstiklâl Marşı"ndaki her ibarede hem *Safahat*'ın hem de Kur'an'ın 'göz izi' vardır.

İstiklâl Marşı'nda metinlerarasılık geleneğın yeniden inşası şeklinde açıklanabilir. Çağdaşı olan sanatçıların metinlerinde de karşılaşılan bu kavramları gelenekle inşa ederek metinler arasında bir nevi dönüştürme işlemi uygular. Onun söylerken de demek istediğı şey geleneğın bünyesinde filizlenmiş kültürel kodlardır.

Kaynakça

- Akay, Hasan, *Doğrandıkça Artan Ekmek*, Akademik Kitaplar, İstanbul 2009.
- Akay, Hasan, “*Metinlerarasılığın (H)ataları/ Metinlerarası İlişkiler Doktora Ders Notları*”, FSMVÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aralık 2011- Mart 2014.
- Akpınar, Ali, “Kur’ân-ı Kerim’de Hak Kavramı ve Seyahat Etme Hakkı”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, Cilt:11, S.3-4, 1998.
- Aktulum, Kubilay, *Metinlerarası İlişkiler*, İstanbul, Ötüken Yayınevi, 2000.
- Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, Feza Gazetecilik, C. 8.
- Enginün, İnci, “Namık Kemal ve Tiyatro”, *Doğumunun Yüz Ellinci Yılında Namık Kemal*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara,1993, s.18. Alıntılanan: . Didem Ardalı Büyükarman, “*Vatan Kavramının Türk Tiyatro Edebiyatındaki Seyri Üzerine Bir İnceleme*”, TAED 37, 2008.
- Ersoy, Mehmet Âkif, *Safahat*, Bir Harf Yayınları, 2008.
- Uçan, Hilmi *Yazınsal Eleştiri ve Göstergibilim*, 2. Basım, Hece Yayınları, Ankara 2006.
- Kaya, Muharrem, “Ergenekon Destanı’ndan Yararlanan Eserler Üzerine Bir Değerlendirme”, *Fen Edebiyat, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 5, 2006.
- Kuntay, Mithat Cemal, *Mehmet Âkif Ersoy*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.
- Sütçü, Tevfik, “Namık Kemal’in Hayatında ve Eserlerinde Vatan Kavramı”, *Doğumunun 170. Yılında Uluslararası Namık Kemal Sempozyumu*, Tekirdağ, 22 Aralık 2010.
- Yetiş, Kazım, *Bir Mustarip: Mehmet Akif Ersoy*, Akçağ Yayınları, 2006.
- Yıldırım, Ercan, “*Batı Karşıtlığı Vatan Millet Bağlamında Âkif’in İslâmcılığı*”, <http://www.mehmetakifarastirmalari.com>, (Erişim Tarihi: 10.10.2014)
- “Ye’cüc ve Me’cüc”, *Vikipedia*, http://tr.wikipedia.org/wiki/Ye’c%C3%BCc_ve_Me’c%C3%BCc, (Erişim Tarihi: 09.05.2014)

